

HISTORIE HRADU KOŠUMBERKA

Hrad byl založen koncem 13. století, v písemných pramenech se poprvé se připomíná roku 1318 v přídomku **Ojře z Košumberka**. Této nejstarší fázi malého jádra v severozápadním koutě současného areálu náleží mohutná oválná plášťová hradba vejčitého půdorysu podepřená na jihozápadní straně masivními opěráky.

Z plášťové zdi na nejlépe přístupné jihovýchodní čelní straně vystupuje masivní obdélná vstupní věž, která svou hmotou kryla hrad z nejvíce ohroženého směru. Obě zdi tvořící její východní nároží dosahují impozantní šířky 3,8 metru, jsou tedy téměř dvakrát silnější než zbývající dvě. Na jihovýchodní vstupní straně je dosud vysoko nad úroveň okolního terénu zřejmá pata ústupku pro padací most, na nějž se vstupovalo pravděpodobně pomocí dřevěné rampy vedoucí z plochy nádvoří. Po obvodu k této plášťové hradbě přiléhala vnitřní zástavba, která tak silou zdi byla kryta před eventuálním útokem. I z tohoto důvodu budovy jádra pravděpodobně nepřevyšovaly obvodovou hradbu. V této fázi své existence byl Košumberk typickým hradem s plášťovou zdí, který svým vzhledem nápadně připomínal ohrazení jádra hradu Rabí.

Během 14. století hrad několikrát změnil majitele, až jej v roce 1372 koupili od jakéhosi Diviše z Popovce bratři Diviš, Mstislav, Slavata a Ješek z Chlumu, příslušníci staročeského panského rodu, později známého jako **Slavatové z Chlumu a Košumberka**. Vzápětí se Košumberk stal na tři století slavatovským rodovým sídlem. Na hradě sídlili Slavatovi synové z nichž Jan údajně doprovázel Jana Husa do Kostnice. Snad již za prvních slavatovských majitelů či ještě před nimi někdy v průběhu 14. století bylo jádro zcela přestavěno a do jeho středu byla vestavěna čtverhranná obytná věž se zaobleným nárožím. Tím se Košumberk vzhledově ještě více přiblížil hradu Rabí.

V pozdní gotice bylo jádro hradu obklopeno opevněným předhradím, jehož hradba byla zesílena nevelkými okrouhlými a čtverhrannými věžičkami a baštami. Dodnes se dochovala pouze čtverhranná věž v jižním nároží a základy dvou okrouhlých bašt na jih a severozápad od jádra. Podle vyobrazení hradu v pozadí obrazu z první poloviny 18. století v hradním muzeu bylo takovýchto okrouhlých bašt kolem hradu celkem šest. V téže době byla vstupní strana zesílena trojúhelným předbráním jehož východní nároží zaujal dvoukřídlý objekt purkrabství.

Před polovinou 16. století se na hradě opět stavělo o čemž svědčí letopočet 1544 na bráně z předbrání v jihovýchodním cípu nádvoří. Ten lze patrně spojit s přestavbou budovy purkrabství v renesančním slohu. Budova dostala nové fasády s dodnes částečně zachovanými psaníčkovými sgrafity.

Roku 1547 byl **Diviš Slavata** trestán pro účast ve stavovském povstání (byl jedním z 12 direktorů) - část majetku pozbyl, Chlum a Košumberk si podržel v manství. Součástí trestu bylo i jeho domácí vězení na Košumberce. Brzy však dosáhl odpuštění a ještě před jeho smrtí roku 1575 byl Košumberk z manství propuštěn. Brzy po polovině 16. století založil na hradě českobratrskou školu, na které kromě jiných studovali **Albrecht z Valdštejna** a defenestrovaný místodržící **Vilém Slavata**, od roku 1623 majitel panství.

Gotická podoba hradu již zřejmě přestala postačovat zvýšeným nárokům panstva a tak již v

roce 1560 se Diviš zmiňuje v jednom z dopisů o úmyslu přestavět Košumberk po vzoru zámku v **Jindřichově Hradci**. Posledním podnětem k uskutečnění přestavby byl požár způsobený bleskem v červenci r. 1573.

Staré jádro dostalo renesanční fasádu vrcholící štítovými vikýři, vstupní věž byla snížena na úroveň ostatních budov. Severovýchodně od jádra byl přistavěn rozsáhlý dvoukřídlý renesanční zámek, který pohltil úsek původního opevnění. Na nádvorní straně byla dvoupatrová arkádová lodžie na oblých hladkých pilířích o osmi klenebních polích křížových kleneb. Z arkád se dochoval jeden nosný sloup (nově vztyčený před nádvorním čelem severního křídla), otisky kleneb a římsové konzoly ve zdivu obou křídel. Na jižním nároží se k tomuto paláci přimykala štíhlá hodinová věž stojící na způsob arkýře na válcové noze. Fasády zámku tvořila psaníčková sgrafita střídající se s pruhy stylizovaných vlnek.

Zámek se stal jednou z nejvýstavnějších staveb v celém Chrudimském kraji. I přes tyto úpravy si podržel charakter opevněného místa a tak si do něj v nejistých předbělohorských dobách ukládala okolní šlechta i obyvatelstvo své cennosti a důležité listiny.

Divišův vnuk **Diviš Lacembok** byl pro účast ve stavovském povstání v letech 1618-20 potrestán roku 1623 ztrátou poloviny majetku. Košumberk koupil jeho příbuzný **Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka**. Dle soudního odhadu se při tomto prodeji v zámku nacházela obrazová rodová galerie, palné zbraně, výzbroj a výstroj pro 18 jízdních a 20 pěších, 7 koní panských, 7 kočovských, dva komorní vozy, kočárek a.j. Vilém Slavata prodal roku 1634 Košumberk

Lacembokovu synovi **Jindřichu Vilémovi**.

V období třicetileté války Košumberk pustnul, vrchnost vyčerpaly válečné náklady a navíc v letech 1639, 1643, 1645 a 1648 panstvím prošli Švédové.

Roku 1654 **Jindřich Vilém**, poslední mužský potomek této rodové větve, zemřel a Košumberk spadl na jeho dceru Johanku Barboru a po její smrti o tři roky později prostřednictvím její matky **Marie Maxmiliány (roz. Žďárské ze Žďáru)** přešlo panství na jejího druhého manžela **Františka Kryštofa Hýzrleho z Chodů**. Ten však roku 1666 umírá a Marie hospodaří na panství sama. Roku 1684 se natrvalo odstěhovala do dvorce pod poutní kaplí na Chlumku. Tím ztrácí Košumberk rezidenční funkci, což znamenalo počátek jeho postupného pádu.

Po své smrti roku 1690 odkázala část panství i s Košumberkem jezuitskému řádu. Ti měli svou rezidenci u nového poutního kostela na Chlumku a Košumberk neužívali. V roce 1769 se uvádí první patro jako neobyvatelné. po zrušení řádu císařem Josefem II. roku 1773 převzal objekt náboženský fond, počátkem 19. století panství koupil belgický šlechtic **Leopold de Laing** a roku 1826 jej prodal **Thurn-Taxisům**.

Roku 1920 se zřícenin ujalo **Družstvo na záchranu hradu Košumberka**, které se postaralo o konzervaci ruin a uspořádalo hradní muzeum v budově purkrabství. Od roku 1953 byl hrad státním majetkem, v devadesátých letech jej převzala do své péče obec Luže.